

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	Съединение и разединение Unification and disunity
Том / година Volume / year	V / 2026
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Д-р Димитър Петров Dimitar Petrov, PhD
Институция Affiliation	Регионален исторически музей – Плевен Regional Historical Museum – Pleven
Заглавие Title	„СЪЕДИНЕНИЕТО ПРАВИ СИЛАТА“. ХИЖЕСТРОИТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИ (1919-1944) „UNITY MAKES STRENGTH“. MOUNTAIN HUT CONSTRUCTION ACTIVITIES OF BULGARIAN TOURISTS (1919-1944)
Страници Pages	476–495
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-5-476/

„СЪЕДИНЕНИЕТО ПРАВИ СИЛАТА“. ХИЖЕСТРОИТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИ (1919-1944)

Д-р Димитър Петров

Регионален исторически музей – Плевен

Резюме: Целта на настоящата статия е да проследи развитието на хижестроителната дейност на българските туристи в периода 1919-1944 г. и да се изясни нейното значение за утвърждаването на организирания туризъм и за формирането на колективна туристическа култура. Особено внимание се отделя на ролята на туристическите дружества и на изграждането на доброволната инициатива като основен фактор за изграждането на туристическите хижи през разглеждания период.

Темата за хижестроителството е разглеждана частично в историографията на българския туризъм, но липсва цялостен анализ, който да обвърже количественото развитие на туристическата инфраструктура с нейните социални и културни измерения¹. В този смисъл настоящият текст се стреми да допринесе за по-пълното изясняване на този процес.

Ключови думи: хижа; хижестроителна дейност; туризъм; БТС; ЮТС; планина

В края на XIX и началото на XX век в България са положени основите на туристическото движение в България. Българско-

¹ Нашето творчество в планината, София, 1940, 46 с.; Скордев, Г. Нашата строителна дейност. В: 40 години туризъм в България, София, 1940, с. 87-95.; Клисаров, Георги, Миронски, Никола. Туристическите хижи в България, София, 1953, 206 с.; Пейчев, Хр., Божков, П., Душков, Д. Хижите в България, София, 1971, 231 с.; Байданов. Лазар. Хижестроителството – народно дело. В: 75 години организиран туризъм в България, София, 1971, с. 97-101.; Пейчев, Христо. Нашите хижи. В: 75 години организиран туризъм в България, София, 1971, с. 102-106; Пейчев, Хр., Божков, П., Душков, Д. Хижите в България, София, 1985, 296 с.; Станков, Иван. Нашите туристически стрехи. В: 90 години организирано туристическо движение в България, София, 1985, с. 83-87.

то туристическо дружество (БТД) си поставя за цел да насърчава планинарството и пътуванията, да разширява познанията за българските планини и да създава редица улеснения за туристите, сред които е изграждането на подслони².

Първите конкретни действия в тази насока са предприети през 1905 г., когато в подножието на витошкия Черни връх е положен основният камък на една планирана бъдеща хижа, до изграждането на която така и не се стига³. Няколко години по-късно, през 1910-1911 г., туристите от Велико Търново започват изграждането на туристически дом на хълма Царевец, а тези от гр. Елена започват строителството на х. „Чумерна“ в Стара планина. Започналата Балканска и последвалите Междусъюзническа и Първа световна война водят до спиране на тези инициативи и прекъсване на туристическа дейност за няколко години. Въпреки това организационните основи, заложили по-рано, се оказват устойчиви и водят до бурно туристическо строителство в годините между двете световни войни.

Първите няколко години след края на Първата световна война са изключително тежки за Българското туристическо дружество. Дружественият живот е разстроен. Последният събор е проведен непосредствено преди включването на България във войната – през 1915 г. Клоновете нямат връзка помежду си, някои заглъхват и престават да съществуват. За следвоенната криза, обхванала българското общество, са показателни думите:

„По това време безпътищата бе обзела цялата ни интелигенция. Политиканстващата младеж се увличаше в левичарство и отричаше всякакво положително творчество“⁴.

Въпреки това задругата на туристите бавно се стабилизира и насочва усилията си към съзидателна дейност. Хижестроенето или изграждането на хижи, заслони, туристически домове и спални е една от най-видимите дейности на българските туристи, която в периода между двете световни войни добива невероятен размах, а броят на изградените планински домове и до днес впечатлява. Хижестроенето се превръща не само в практическа необходимост, но и в израз на силния колективен дух, доброволчество и солидарност, които са характерни за българските туристи през този период.

Изграждането на туристическите хижи се осъществява пре-

² Устав на БТД, София, 1900, с. 1-2.

³ Български турист, кн. 10, 1905, с. 17-20.

⁴ Български турист, кн. 7-8, 1939, с. 172-176.

димно чрез доброволен труд, дарения и активно участие на членовете на туристическите организации. Това превръща хижестроенето в ярко проявление на девиза „Съединението прави силата“. В резултат на тази дейност се поставят основите на туристическа инфраструктура в българските планини и се създават условия за по-широко развитие на туризма.

Преодоляла първите следвоенни години, задругата на туристите активизира своята дейност, а интересът към планините от страна на българското общество непрекъснато расте. Всичко това води до нуждата от изграждането на подходяща материална база, която да осигури подслон и условия на пребиваващите в българските планини. При провеждането на многодневни преходи в планините се организират „експедиции“, за които по-късно дълго се говори. Възможностите за престой в планинските райони на страната са силно ограничени и често се свеждат до използването на временни заслони или овчарски колиби, егреци, дърварски навеси и др., които не отговарят и на най-елементарните нужди на набирация популярност туризъм.

Преди 1922 г. за своите нужди в планината туристите изграждат землянки, като основните използвани строителни материали са греди и чимове. През 1920 г. такива са построени от членове на софийски клон „Алеко Константинов“ под Резньовете и на мястото на днешната хижа „Алеко“ на Витоша. Изградени землянки има и в Рила по течението на Рилска река, между Рибните езера и Рилския манастир, в Средна гора, Стара планина и на други места⁵.

През 1922 г. първи търновци успяват да довършат започнатата преди войната хижа „Трапезица“. По-късно същата година дупнишките туристи откриват в Рила първата планинска хижа в България – „Скакавица“. Две години по-късно са последвани от софиянци и тяхната постройка на Витоша, на която дават името на патрона на съюза – „Алеко“. Самоковци изграждат в Рила малка хижа под връх Мусала (която и днес по-старите туристи си спомнят като „Клековата“) и веднага се заемат със строежа на нова по-голяма постройка до нея. В Стара планина туристите от Карлово и Елена завършват хижите „Юмрукчал“ и „Чумерна“.

С това е поставено началото на същинското хижестроене в България, в резултат на което редица клонове започват да изграждат хижестроителни комитети и да планират строеж на туристически хижи или домове.

⁵ Клисаров, Георги, Миронски, Никола. Туристическите хижи в България, София, 1953, с.

Основна роля в хижестроителната дейност играят туристическите дружества в страната, членове на двете организации БТД (преименуван след 1932 на Български туристически съюз (БТС) и Юношески туристически съюз (ЮТС). Именно те поемат инициативата за разработване на проекти и осигуряване на необходимите средства. Характерно за хижестроителната дейност е, че тя се осъществява предимно чрез доброволния труд на членовете и симпатизантите на дружествата. Те участват в цялостния процес по изграждането на планинските домове: в пренасянето на строителните материали (поради планинския релеф, често се налага да се пренасят на гръб), в строителството и последващата поддръжка.

Финансирането на строежите се осигурява основно чрез членски внос, благотворителни акции и инициативи. През зимните месеци, когато няма толкова активна туристическа дейност, се уреждат вечеринки, сказки, забави и лотарии, отправят се апели към обществеността за съпричастност към започнатото дело.

В немалко случаи туристите получават подкрепа, финансови и материални дарения от граждани симпатизанти, които осъзнават значението на туристическите обекти и нуждата от тях за развитието на туризма. През целия междувоенен период ценни дарения получават както отделни клонове, така и туристическите организации. Благодарение на крупни дарители, българските туристи се сдобиват със сигурен източник на финансови средства, част от които отиват за подпомагане инициативите на клоновете в строителството на хижи и домове. По този начин изграждането на туристическите хижи се превръща в едно общо дело, основано на сътрудничество и споделена отговорност.

През целия междувоенен период централното настоятелство на туристическите съюзи извършва една планомерна и последователна дейност, която цели да не допусне хаотично строителство, като въведе ред и правила, които всички членове са длъжни да спазват. Началото е поставено през 1923 г. с приемане правилника за хижестроителните групи, стопанисването и уреждането на хижите. През 1927 г. е приет правилник за хижестроенето, а две години по-късно и хижестроителната програма на БТД⁶. Съгласно нея за да бъдат напълно обезпечени базовите нужди на българските туристи от хижи и места за отсядане, е необходимо да бъдат построени 51 хижи в различните части на страната⁷.

⁶ Скордев, Г. Нашата строителна дейност. В: 40 години туризъм в България, София, 1940, с. 88.

⁷ Български турист, бр. 6, 1929, с. 99

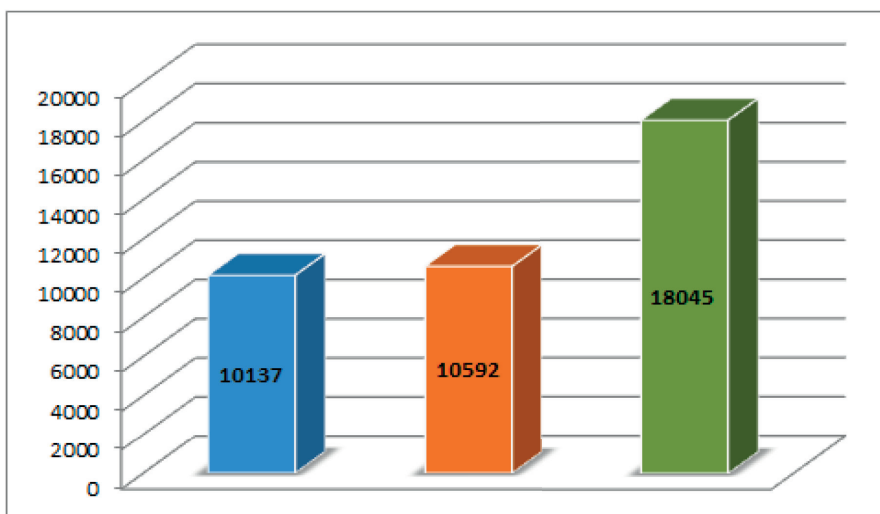
Планина	Необходими хижи	Построени хижи до края на 1929 г.
Рила	15	1
Пирин	10	2
Осогово	2	1
Родопи	5	3
Стара планина	12	4
Средна гора	2	1
Витоша	4	3
Голо бърдо	1	1

От данните в таблицата можем да видим, че за един изключително кратък период от време въпреки политическите сътресения туристическите клонове по места успяват да изградят общо 16 хижи във всяка една от големите планини на страната. Същевременно още няколко са в процес на изграждане или планиране. Само по себе си това е едно значително постижение, като се има предвид, че почти всички от планинските постройки се изграждат с доброволен труд и със средства, събирани от членове и дарители.

Наред с хижите и заслоните се строят и туристически домове. С тяхното изграждане се заемат основно клонове, които са отдалечени от планините. Характерно за тяхното изграждане е, че за градежа им се изразходват много средства, водещи до натрупване на големи задължения, които тежат на клоновете и ги отклоняват от другите им задачи. В резултат на всичко това често срещано явление е строителството на дадена постройка да продължава с години. Пример в това отношение е плевенският клон „Кайлъшка долина“, който строи своя туристически дом до Скобелевия парк в града цели седем години.

През 1932-1933 г. е отчетен най-ползотворния период по отношение на хижестроенето до този момент. Въпреки лошото стопанско положение в страната по време на световната икономическа криза задругата на българските туристи успява да се похвали със завършването на 4 нови хижи във високите части на българските планини.

През тези години българските туристи преживяват и първите си по-големи разочарования, каквото е опожаряването на хижа „Юмрукчал“ в Стара планина. Въпреки това карловските туристи и членове на местния клон успяват само за два месеца да възстановят, разширят и обзаведат хижата. Нещо повече, извършителят на пожара е заловен и осъден⁸.

Брой на посещенията в хижите, стопанисвани от БТД (БТС) от 1930 до 1932 г.⁹

През 1935 г. в Стара планина са открити три нови хижи – „Царичина“ (дн. „Вежен“), „Росица“ (дн. „Мазалат“) и „Бузлуджа“. Тяхното изграждане и пускане в експлоатация прави възможно преминаването през цялото било на планината от проход Арабаконанк до железопътната линия от Трявна през Плачковци до Ветрен и Тулово, без да се налага да се слиза от него.

Веднъж построили дадена хижа, българските туристи се заемат усилено с нейното обзавеждане и осигуряване на необходимите удобства. Общоприето е посетителите да спят в общи помещения на дървени нарове, но постепенно в някои по-големи хижи започват да се появяват легла и всички необходими при-

⁸ Български турист, бр. 8, 1933, с. 132

⁹ Отчет на ЦН на БТС, (1932-1933), София, 1933, с. 8-9.

надлежности към тях. В услуга на туристите се изграждат удобни кухни, заредени с достатъчно количество зеленчукови и плодови консерви. В случаи на инциденти и с оглед навременната реакция на много места се оборудват аптечки за оказване на първа помощ. Същевременно районът към изградените планински сгради се облагородява и разчиства. Прокарват се водопроводи и се изграждат чешми. Изработват се и се поставят на видно място информационни табла с названията на съседни върхове и местности. В района на хижа „Алеко“ дори е изграден алпинеум и са засадени еделвайси. Някои по-високо разположени хижи се превръщат в метеорологични наблюдателници и там се разполагат различни уреди за следене на времето, събират се данни. Наред с това планинските постройки се използват и като база за охрана на горите и за залесяване.

Въпреки положеното старание в обзавеждането и облагородяването на хижите и районите им, не всички посетители са склонни да спазват правилата за поведение и не са в състояние да оценяват положения труд.

В своето пътуване от връх Ком до нос Емине по билото на Балкана през 1933 г. изтъкнатият учен и турист Павел Делирадев ни е оставил следното сведение за положението на хижа „Паскал“ в Стара планина:

„Всичко в кокетната хижа: и варосани стени, и врати, и маси, и столове, и тавани са изцапани и изпорязани, за да се наслаждат по тях никому ненужните имена на незнайни посетители. Писано е с молив, с тебешир, с въглен, с острието на ножа. Че не липсват и мръсни изображения на вдъхновени художници... А от тези дребни на пръв поглед факти се съди за възпитанието и културата на едно движение...“¹⁰

В изграждането на хижите и тяхното облагородяване българските туристи влагат големи усилия и успехите в това отношение са безспорни, но не толкова големи са те по отношение на хигиената, а в строежа на нужниците към тях ентусиазмът изобщо липсва. В повечето случаи обособените места за задоволяване на естествените потребности са набързо и грубо сковани дървени клетки, „приличащи на гълъбарник, подпрян на два кола“, от който се носят зловонни миризми, а осмелилият се да влезе би се втурнал с ужас и погнуса навън. Посетителите на туристическата спалня в Банско се оплакват, че не могат да се доближат до тоалетната на 10 метра, камо ли пък да влязат вътре, въпреки наличието на пазач и вода, а в хижа „Бъндерица“ „да те страх

¹⁰ Павел Делирадев. От Ком до Емине, София, 1934, с. 52-53

да влезеш, за да не паднеш в коритото на река Глазне“. Въпреки призивите на някои по-будни туристи да се *„изтрие пред очите на света това тъмно петно“*, усилията остават напразни и положението с хигиената в това отношение не претърпява съществена промяна в следващите години¹¹.

През 1939 г., когато БТС чества своята 40-годишнина, може да се похвали с построени общо 53 хижи и заслони във всички големи български планини. Постигнатото до този момент вдъхва увереност, че като се продължава в този дух, след десетина години в българските планини на всяко едно място, където това е необходимо, ще има изградени планинска хижа или заслон. По този начин ще се изпълни основната задача на българските туристи в овладяването на планините.

В чест на 40-годишнината на съюза в Рила за рекордните 28 дни е построен и открит високопланински заслон, който получава името на Иван Вазов¹².

През 1942 г. БТС чества 20 години от основаването на първата планинска хижа в България – „Скакавица“. За този период хижестроенето преживява огромно развитие, изградени са над 80 планински хижи и заслони, 11 туристически дома и трите високопланински наблюдателници – Мусала, Черни връх и Юмрукчал (дн. Ботев), а извършеното се оценява на над 56 милиона лева. Всичко това не може да не буди възхищение, защото всички строежи са дело само на *„преданата и самоотвержена дейност на клоновите деятели, които почти винаги са започвали строежите с малко материални средства и обратно пропорционален на средствата ентузиазъм“*¹³.

Изградената от българските туристи мрежа от хижи и заслони обхваща всички големи планини в страната, а туристически домове и спални има във всички по-големи градове и изходни пунктове за излети в планината. Тези планински домове придобиват важно значение не само като места за подслон, но и като центрове на туристическия живот. Те се превръщат в места за срещи, обмен на опит и организиране на различни туристически прояви. В тях се формира чувство за принадлежност към туристическата общност и се изграждат традиции, които допринасят за утвърждаването на туризма като значима обществена дейност.

Хижестроителството има и важно възпитателно значение. Участието в изграждането и поддържането на туристическите хижи възпитава у туристите чувство на отговорност, дисципли-

¹¹ Български турист, бр. 8, 1929, с. 127-130

¹² Отчет на ЦН на БТС (1939-1940), София, 1940, с. 6-9.

¹³ Български турист, бр. 2, 1942, с. 33-35

на и уважение към природата. То насърчава колективния дух и сътрудничество, като същевременно допринася за изграждането на активна гражданска позиция.

Изграждането на туристическите хижи се осъществява благодарение на ентузиазма, инициативността и сътрудничеството между членовете на туристическите дружества, както и с подкрепата на българското общество. Това превръща хижестроителството в израз на силен колективен дух и съзнание за една обща кауза. Изградените туристически хижи, заслони и домове имат важно значение за развитието на българския туризъм и обществен живот. Те създават условия за по-широкото разпространение на туристическата дейност, допринасят за опазването на природните богатства на страната и съдействат за формиране на туристическа култура. Наред с това те се превръщат в място за общуване, възпитание и изграждане на ценности, свързани със сътрудничеството, отговорността и отношението към природата.

В периода 1919-1944 г. са поставени основите на съвременната планинска туристическа инфраструктура в България. Това представлява значимо постижение на българското туристическо движение и убедително свидетелство за потенциала на обществената инициатива, основана върху доброволност, сътрудничество и общностна солидарност. Изградената през този период мрежа от туристически хижи е резултат преди всичко от активността на туристическите дружества и техните членове, които чрез личен труд и колективни усилия допринасят за развитието на организирания туризъм.

След 1944 г. настъпват съществени промени в организационните принципи на туристическото движение. Постепенно доброволният и автономен характер на туристическите организации е ограничен, като тяхната дейност се поставя в рамките на централизирана система на управление, подчинена на идеологическите и организационните изисквания на новата политическа власт. Това поставя началото на нов етап в развитието на туризма и хижестроенето, характеризиращи се с различни цели, структура и форми на организация.

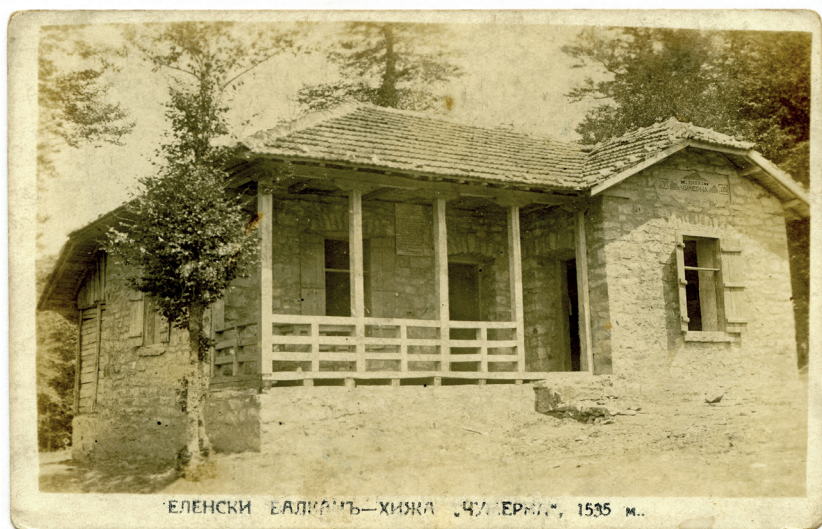
*Двете землянки на Витоша в района на днешната х. „Алеко”,
нач. на 20-те години на XX век.*

Първата хижа в България: „Трапезица” – Велико Търново

*Първата планинска хижа в България: х. „Скакавица” – Рила,
построена 1922 г.*

Първата хижа в Стара планина: „Чумерна”, осветена през 1925 г.

Хижа „Юмрукчал” (дн. Васил Левски) в Стара планина, 1926 г.

Строителство на хижа „Узана” в Стара планина, 1930 – 1931 г.

Хижа „Козя стена” в Стара планина, 1941 г.

**ПОСТРОЕНИ ХИЖИ, ЗАСЛОНИ И ТУРИСТИЧЕСКИ ДОМОВЕ В
БЪЛГАРИЯ ОТ КЛОНОВЕТЕ НА БЪЛГАРСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ
СЪЮЗ (БТС) И ЮНОШЕСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗ (ЮТС)
(1922 – 1944)**

№	Наименование на хижа	Инициатива за строеж	Местополо- жение	Започ- ната	Завър- шена
1.	Туристически дом „Трапези- ца”	БТД „Трапези- ца” – Велико Търново	гр. В. Тър- ново	1911 г.	1922 г.
2.	Хижа „Чумерна”	БТД „Чумерна” – Елена	Стара пла- нина	1914 г.	1925 г.
3.	Хижа „Скака- вица”	БТД „Рилски езера” – Дуп- ница	Рила	1921 г.	1922 г.
4.	Хижа „Алеко”	БТД „Алеко Константинов” – София	Витоша	1922 г.	1924 г.
5.	Хижа „Юмрук- чал”	БТД „Юмрук- чал” – Карлово	Стара пла- нина	1923 г.	1926 г.

№	Наименование на хижа	Инициатива за строеж	Местоположение	Започната	Завършена
6.	Хижа „Мусала” (стара)	БТД „Рилски турист” - Самоков	Рила	1925 г.	1925 г.
7.	Туристически дом „Стратеш”	БТД „Стратеш” – Ловеч	гр. Ловеч	1925 г.	1925 г.
8.	Туристически дом „Веслец”	БТД „Веслец” – Враца	гр. Враца	1925 г.	1926 г.
9.	Хижа „Безово”	БТД „Безово” – Асеновград	Родопи	1926 г.	1926 г.
10.	Хижа „Фонфон” (малка)	БТД „Фонфон” – София	Витоша	1926 г.	1926 г.
11.	Хижа „Кумата”	ЮТС „Витоша” – София	Витоша	1926 г.	1935 г.
12.	Туристически дом в гр. Банско	БТД „Ел-тепе” - Банско	гр. Банско	1927 г.	1927 г.
13.	Туристически дом гр. Плевен	БТД „Кайлъшка долина” – Плевен	гр. Плевен	1927 г.	1934 г.
14.	Хижа „Голо бърдо”	БТД „Голо бърдо” – Перник	Голо бърдо	1927 г.	1927 г.
15.	Хижа „Осогово”	БТД „Осогово” – Кюстендил	Осогово	1927 г.	1928 г.
16.	Хижа „Мусала”	БТД „Рилски турист” – Самоков	Рила	1928 г.	1930 г.
17.	Хижа Момина скала	ЮТС „Момина скала” – Княжево и БТС	Витоша	1928 г.	1932 г.
18.	заслон „Малката река” (дн. хижа „Хубавец”)	БТД „Юмрукчал” – Карлово	Стара планина	1928 г.	1928 г.
19.	Хижа „Добри-ла”	БТД „Иван Вазов” – Сопот	Стара планина	1928 г.	1931 г.
20.	Хижа „Марагидик”	ЮТС - Севлиево	Стара планина	1928 г.	1932 г.
21.	Туристически дом „Д-р Хр. Момчилов”	БТД „Чумерна” – Елена	Гр. Елена	1929 г.	1936 г.

№	Наименование на хижа	Инициатива за строеж	Местоположение	Започната	Завършена
22.	Хижа „Бънде-рица”	БТД „Ел-тепе” – Банско	Пирин	1930 г.	1931 г.
23.	Хижа „Селими-ца”	БТД „Голо бър-до” – Перник	Витоша	1930 г.	1930 г.
24.	Хижа „Попина лъка” (дн. Яне Сандански)	БТД „Елени връх” – Св. Врач (дн. гр. Сандански)	Пирин	1930 г.	1932 г.
25.	Хижа „Паскал”	БТД „Косица” – Пирдоп	Стара пла-нина	1930 г.	1930 г.
26.	Туристически дом „Никола Мушанов”	БТД „Бачо Киро” – Дря-ново	гр. Дряново	1930 г.	1931 г.
27.	Хижа „Демяни-ца”	БТД „Ел-тепе” – Банско	Пирин	1931 г.	1932 г.
28.	Хижа „Узана” (стара)	БТД „Узана” – Габрово	Стара пла-нина	1931 г.	1932 г.
29.	Хижа „Камен дел”	БТД „Черни връх” – Красно село	Витоша	1931 г.	1931 г.
30.	Хижа „Яворов”	БТС „Пирин” – Разлог	Пирин	1932 г.	1933 г.
31.	Хижа „Вежен” (дн. „Бенков-ски”)	БТС „Вежен” – Тетевен	Стара пла-нина	1932 г.	1933 г.
32.	Хижа „К. Па-найодов” (дн. Белмекен)	ЦН на БТС	Рила	1932 г.	1933 г.
33.	Наблюдател-ница на връх Мусала	ЦН на БТС	Рила	1932 г.	1932 г.
34.	Заслон „Ледено езеро”	ЦН на БТС	Рил	1932 г.	1932 г.
35.	Хижа „Обори-ще”	БТС и ЮТС – Панагюрище	Средна гора	1932 г.	1936 г.
36.	Хижа „Едел-вайс”	БТС „Еделвайс” – София	Витоша	1932 г.	1934 г.

№	Наименование на хижа	Инициатива за строеж	Местоположение	Започната	Завършена
37.	Хижа „Родни Балкани“	БТС „Родни балкани“ – Варна	Черно море	1932 г.	1933 г.
38.	Хижа „Планинец“	БТС „Планинец“ – София	Витоша	1932 г.	1940 г.
39.	Хижа „Велебит“ (дн. „Пирин“)	БТС	Пирин	1932 г.	1936 г.
40.	Хижа „Македония“	БТС „Ай-гидик“ – Горна Джумая (дн. гр. Благоевград)	Рила	1933 г.	1937 г.
41.	Хижа „Кукуряк“	БТС Туристическа секция „Кукуряк“ при д-во „А. Константинов“ – София	Витоша	1933 г.	1933 г.
42.	Хижа „Планинец“ (дн. „Чавдар“)	БТС „Планинец“ – София	Стара планина	1933 г.	1939 г.
43.	Хижа „Бузлуджа“	БТС „Орлово гнездо“ – Казанлък	Стара планина	1933 г.	1936 г.
44.	Туристически дом „Рилски езера“	БТС „Рилски езера“ – Дупница	гр. Дупница	1933 г.	1937 г.
45.	Хижа „Амбарица“	Общоградски комитет гр. Троян	Стара планина	1934г.	1935 г.
46.	Наблюдателница на Черни връх	ЦН на БТС	Витоша	1934 г.	1934 г.
47.	Заслон „Маловица“ (дн. хижа)	БТС „Голо бърдо“ – Перник	Рила	1934 г.	1934 г.
48.	Туристически дом „Арковна“	БТС – клон Провадия	гр. Провадия	1934 г.	1939 г.
49.	Туристически дом „Висока поляна“	БТС „Висока поляна“ – Шумен	Шуменско плато	1934 г.	1934 г.

№	Наименование на хижа	Инициатива за строеж	Местоположение	Започната	Завършена
50.	Заслон „БАК”	БАК	Рила	1934 г.	1934 г.
51.	Хижа „Надежда”	БТС „Приста” – Русе	Дунав	1934 г.	1939 г.
52.	Хижа „Хемус”	БТС „Хемус” – София, кв. „Надежда”	Стара планина	1935 г.	1935 г.
53.	Хижа „Росица – Мазалат”	БТС „Кадемлий” – Севлиево	Стара планина	1935 г.	1936 г.
54.	Хижа „Ком”	ЮТС – Берковица	Стара планина	1935 г.	1937 г.
55.	Хижа „Рай”	БТС „Хайдут” – Калофер	Стара планина	1935 г.	1939 г.
56.	Хижа „Руен”	БТС „Безово” – Асеновград	Родопи	1935 г.	1935 г.
57.	Хижа „Заврачица”	БТС „Рилски турист” – Самоков	Рила	1935 г.	1935 г.
58.	Хижа „Царичина” (дн. „Вежен”)	БТС – Клисурски клон	Стара планина	1935 г.	1935 г.
59.	Хижа „Чудните мостове” (Еркуприя)	БТС Калоянов връх – Пловдив	Родопи	1935	1936 г.
60.	Хижа „Симеон Княз Търновски” (дн. „Аладжа”)	БТС „Девненски извори” – Варна и ЮТС – Варненски клон	Черно море	1936 г.	1937 г.
61.	Залон „Юмрукчал” (дн. „Ботев”)	БТС – „Юмрукчал” – Карлово, „Калоянов връх” – Пловдив	Стара планина	1936 г.	1936 г.
62.	Хижа „Перелик”	БТС – Клон с. Широка лъка	Родопи	1936 г.	1938 г.
63.	Хижа „Брянвощица”	БТС „Калоянов връх” – Пловдив	Родопи	1936 г.	1937 г.

№	Наименование на хижа	Инициатива за строеж	Местоположение	Започната	Завършена
64.	Хижа „Средец“	БТС „Средец“ – София	Витоша	1936 г.	1936 г.
65.	Хижа „Студенец“	БТС Чепеларски клон	Родопи	1936 г.	1937 г.
66.	Хижа „Карандила“	Клонове на БТС и ЮТС – Сливен	Стара планина	1936	1939 г.
67.	Хижа „Воден“	БТС и ЮТС – Разград	Разградско	1937 г.	1938 г.
68.	Заслон „Грънчар“ (дн. хижа)	ЦН на БТС	Рила	1937 г.	1937 г.
69.	Хижа „Чучул“	ЮТС „Амбарица“ - Троян	Стара планина	1937 г.	1937 г.
70.	Хижа Родина	БТС Железничарско туристическо дружество	Витоша	1937 г.	1937 г.
71.	Хижа „Рудината“	БТС „Венец“ – Ботевград	Стара планина	1937 г.	1940 г.
72.	Хижа „Узана“ (нова)	БТС „Узана“ – Габрово	Стара планина	1937 г.	1940 г.
73.	Хижа „Орлите“	БТС Радомирски клон	Голо бърдо	1938 г.	1939 г.
74.	Хижа „Орлово гнездо“ (Владко)	ЮТС „Орлово гнездо“	Стара планина	1938 г.	1941 г.
75.	Хижа „Странджа“	БТС „Странджа“ – Бургас	Черно море	1938 г.	1940 г.
76.	Хижа „Здравец“	БТС „Калоянов връх“ – Пловдив	Родопи	1939 г.	1939 г.
77.	Хижа „Козя стена“	БТС „Кайлъшка долина“ – Плевен	Стара планина	1939 г.	1941 г.
78.	Хижа „Момчил юнак“	БТС „Момина вода“ – с. Момчиловци	Родопи	1939 г.	1940 г.

№	Наименование на хижа	Инициатива за строеж	Местоположение	Започната	Завършена
79.	Хижа „Юндола“	БТС „Юндол“ – Лъджене (дн. Велинград)	Рила	1939 г.	1939 г.
80.	Хижа „Иван Вазов“	ЦН на БТС	Рила	1939 г.	1939 г.
81.	Хижа „Ел-тепе“ (дн. „Вихрен“)	БТС „Ел-тепе“ – Банско	Пирин	1939 г.	1941 г.
82.	Хижа „Папаз гьол“ (Попово езеро)	БТС и ЮТС – Неврокоп	Пирин	1939 г.	1940 г.
83.	Заслон „Св. Иван Рилски“ (дн. хижа „Рибни езера“)	ЦН на БТС, Столична община и Рилски манастир	Рила	1940 г.	1942 г.
84.	Хижа – наблюдателница връх Ботев	ЦН на БТС	Стара планина	1940 г.	1941 г.
85.	Хижа „Острица“	БТС „Голо бърдо“ – Перник	Витоша	1942 г.	1943 г.

„UNITY MAKES STRENGTH“. MOUNTAIN HUT CONSTRUCTION ACTIVITIES OF BULGARIAN TOURISTS (1919-1944)

Dimitar Petrov, PhD

Regional Historical Museum – Pleven

Abstract: The aim of this article is to trace the development of mountain hut construction activities carried out by Bulgarian tourists in the period **1919–1944** and to clarify their significance for the establishment of organized tourism and for the formation of a collective tourist culture. Special attention is given to the role of tourist associations and to the development of voluntary initiative as a key factor in the construction of mountain huts during the examined period.

Keywords: mountain hut; hut construction activity; tourism; Bulgarian Tourist Union (BTU); Youth Tourist Union (YTU); mountain.

д-р Димитър Петров

Регионален исторически музей-Плевен

Плевен, ул. „Стоян Заимов“ № 3

E-mail: d.petrov@rim-pleven.com

ORCID ID 0000-0002-2364-1308